

SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINAMI 1

LS
2019

OBSAH KURZU:

Podoba současné české rodiny a její historické proměny

Ochrana a podpora rodiny a dítěte v mezinárodním kontextu (EU, OSN)

Legislativní zakotvení sociální práce s rodinou a sociálně-právní ochrany dětí v ČR Sociálně-právní ochrana dětí

Metody hodnocení situace rodiny a dítěte Průběh práce s rodinou

Vybrané metody a techniky práce s rodinou

Oblasti podpory rodiny – bydlení, zaměstnání, provoz, výchova dětí...

Multidisciplinární přístup v SP s rodinou, možnosti využití případových konferencí

Bezpečí pracovníka při terénní SP s rodinou

Služby pro rodiny – role OSPOD, sociálně aktivizační služby, dobrovolnické programy, další služby pro rodiny

Rodina ve specifických situacích – např. rozvod, rodina s jedním rodičem, rodina nevhodně zacházející s dítětem apod. Náhradní rodinná péče / ústavní péče

DOPORUČENÁ

LITERATURA

BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0181-6.

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.

DOPORUČENÁ LITERATURA

MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakl., 1999. ISBN 8085850753.

Manuál implementace vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte: pro orgány sociálně-právní ochrany. Praha: MSPV, 2014. ISBN 978-80-7421-101-0.

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.

Národní strategie ochrany práv dětí / „Právo na dětství“
(<http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>)

Dokumenty k „Transformaci systému péče o ohrožené děti“

POŽADAVKY K ATESTACI

Klasifikovaný zápočet - písemný test z probíraných témat a řešení příkladů z praxe.

RODI NA

- Neexistuje jednotná definice rodiny (psychologická, sociologická, demografická definice)
- Dle Giddense: *„Rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí.“* (Sociologie, 1999, s. 156.)
- Podle psychologického slovníku je rodina *„společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí“.* (Psychologický slovník, 2000, str. 512)
- Např. Matoušek, Pazlarová uvádějí, že: *„V současnosti by bylo přiměřenější než o rodině mluvit o rodinném soužití lidí. Jádrem tohoto soužití, pokud spolu dospělí žijí, je citová vazba. ... Souběžně existuje množství forem rodinného soužití zahrnující všechny*

SOUČASNÉ TRENDY, VLIVY

Nesezdaná soužití

Rozvodovost

Život bez trvalého partnera

Bezdětnost

Mateřství bez partnera

Snižuje se stabilita rodiny

Plánované rodičovství

Vysoká zaměstnanost a vzdělanost žen a zároveň péče o domácnost

Dvoukariérový model rodiny

Důraz na materiální hodnoty a zvyšování životní úrovně

Atd.

DÍT Ě

- Podle Úmluvy o právech dítěte se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.
- Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí bez ohledu na to, jaké subjekty ji realizují (soudy, OSPOD, NNO apod.)

LEGISLATIVNÍ RÁMEC:

z. č. 2/1993 Sb., LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD

Ústavněprávní základ ochrany rodiny a rodičovství je obsažen v článku 32 Listiny. První odstavec vytváří legislativní rámec pro právní ochranu rodiny, odstavec dva pak zaručuje zvláštní péči těhotným ženám. Třetí odstavec potvrzuje obecně platnou zásadu rovnosti a zakotvuje rovné postavení manželských i mimomanželských dětí. Článek 32 odst. 4 Listiny garantuje rodičům právo pečovat a vychovávat děti a naopak dětem zajišťuje právo na rodičovskou výchovu a péči. Odstavec pátý zakotvuje právo na státní pomoc.

z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

z. č. 359/1999 sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

z. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona o sociálních službách

z. č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

ZÁKLADNÍ FUNKCE

RODINY:

- **biologicko-reprodukční funkce** – dochází k zajištění reprodukční funkce, ale také k vytváření podmínek pro život a vývoj dítěte;
- **sociálně-ekonomická funkce** – někdy se o této funkci hovoří jako o zabezpečovací, poruchy této funkce se projevují především v hmotném nedostatku;
- **ochranná funkce** – je někdy nazývána jako opatrovací, pečovatelská; zahrnuje uspokojování základních životních potřeb všech členů rodiny (biologických, hygienických, zdravotních aj.);
- **výchovně-socializační funkce** – díky této funkci si dítě osvojuje základní návyky a návyky chování, vnímá sociální role a tím se připravuje do praktického života;
- **emocionální funkce** – představuje naplňování psychických potřeb dítěte, zejména emocionálních, citových, pocitů lásky, bezpečí a jistoty, smysluplnosti a otevřené budoucnosti. (Dunovský, 1999)

FUNKCE RODINY

Hodnocení rodiny z pohledu sociálního pracovníka je často vyžadováno proto, aby se dalo rozlišit, zda je rodina funkční nebo nefunkční.

Dané hodnocení je velmi problematické, protože každý člověk je poznamenán subjektivní zkušeností z rodin, ve kterých zažil různý způsob rodinného fungování

- odlišná představa o správném fungování rodiny.

PORUCHY FUNKCÍ RODINY

Porucha biologicko-reprodukční funkce

-bezdětnost, velký počet dětí, neplánované rodičovství

Porucha ekonomické funkce

-hmotná nouze, neschopnost zajistit základní životní potřeby svých členů

Porucha výchovně-socializační funkce

-rodiče se nemohou o dítě starat (nemoc, pracovní překážky)

-rodiče se nedokáží o dítě starat (nezralost, mentální či sociální nezpůsobilost)

-rodiče se nechtějí o dítě starat (mravní a charakterové nedostatky)

Porucha emocionální funkce

-citové zanedbávání

Porucha ochranné funkce

-týrání, zneužívání dítěte

TYPOLOGIE RODIN

Na základě dotazníku funkčnosti rodiny byla vytvořena klasifikace čtyř typů rodin:

- 1. rodina funkční**
- 2. rodina problémová**
- 3. rodina dysfunkční**
- 4. rodina afunkční**

1. FUNKČNÍ RODINA

Taková rodina, v níž je zajištěn dobrý a řádný vývoj dítěte.

2. PROBLÉMOVÁ RODINA

Vyskytují se v ní závažné poruchy jedné nebo několika funkcí, vývoj dítěte či rodinný systém stále ještě neohrožují.

Rodina je tyto problémy schopna řešit vlastními silami, případně eliminovat za přijetí pomoci někoho zvenčí.

Role OSPOD, který rodinu sleduje a zaměřuje na ni aktivní pozornost.

3. DYSFUNKČNÍ RODINA

Rodiny, kde není plněna nebo je nedostatečně, případně nežádoucím způsobem plněna, některá (některé) z jejích základních funkcí, **a to v míře vážně ohrožující rodinu jako celek a především vývoj dětí.**

Většinou přitom máme na mysli funkci socializačně výchovnou a funkci citového a sociálního zázemí. Sociální a psychické dopady má ovšem i narušení funkce ekonomické.

4. AFUNKČNÍ RODINA

Jsou v ní tak závažné poruchy, že rodina přestává svůj základní úkol plnit, dítěti značně škodí či ohrožuje jeho existenci.

Odebrání, odchod z rodiny a následné umístění do náhradní rodiny.

DOTAZNÍK FUNKČNOSTI RODINY

Prof. Jiří Dunovský - 8 diagnostických kritérií, podle
kterých se zjišťuje funkčnost
rodiny:

V současné době využití především ve výzkumu a jako
pomocný nástroj psychologů a diagnostický nástroj dětských lékařů.

Kritika zastaralosti některých kritérií a přidělování „trestných bodů“.

SCHÉMA DOTAZNÍKU FUNKČNOSTI RODINY

složení rodiny - úplná, neúplná, doplněná nevlastním rodičem, "družská" a náhradní;

stabilita rodiny - pevná, narušená, rozvrácená;

sociálně-ekonomická situace - velmi dobrá, dobrá, uspokojivá, špatná, velmi špatná; hodnotí se podle věku rodičů, vzdělání, typu zaměstnání, rodinného stavu, čistého příjmu na hlavu, kategorie bytu, počtu osob na obytnou místnost, vybavení bytu;

osobnost rodičů - vyrovnaná s dobrou společenskou adaptací, nevyrovnaná s problémy, patologická;

sourozenci - dítě má alespoň jednoho sourozence, dítě je jedináček, sourozenci jsou postižení nebo žijí mimo rodinu;

stav a vývoj dítěte - odpovídá normě, vážněji narušený, těžce narušený;

zájem rodičů o dítě - opravdový, formální, nedostatečný, nezájem či nenávistný vztah;

péče rodičů o dítě - velmi dobrá, uspokojivá, dostatečná, špatná, nedostatečná či

KLASIFIKACE RODIN

Matoušek (2003) uvádí klasifikaci rodin, která je konstruovaná pro potřeby sociálních pracovníků a opírá se o znaky fungování rodiny:

Perfekcionistické rodiny – v těchto rodinách jeden nebo oba dospělí nadměrně zdůrazňují žádoucí způsoby chování, přičemž překročení norem je doprovázeno vysokou úzkostí. Vyžadují od svých členů úspěch ve všech situacích.

Nepřiměřené rodiny (externě závislé) – jeden nebo oba dospělí v těchto rodinách spoléhají při řešení problémů, které ostatní rodiny zvládají samostatně, na vnější pomoc. Tu nacházejí v širší rodině, v komunitě nebo u pracovníků sociálních služeb. Potíže jsou zejména při obstarávání peněz, hospodaření s nimi a při výchově dětí.

KLASIFIKACE RODIN (POKRAČOVÁNÍ)

Egocentrické rodiny – rodina s jedním dospělým (v tom případě častěji s otcem) nebo s oběma dospělými pohlcenými svou společenskou kariérou. Těmto rodinám nechybějí příjmy, ale ty jsou vydávány zejména na prestižní záležitosti. Členové rodiny k sobě mají spíše instrumentální vztahy, jednotlivci mají hodnotu jen tehdy, když bezprostředně uspokojují potřeby někoho jiného nebo dobře rodinu reprezentují navenek.

Asociální rodiny – vyznačují se nedostatkem hodnotového a sociálního napojení na běžnou společnost. Uspokojování svých potřeb řeší bez ohledu na platné právní normy. Potíže těchto rodin řeší orgány státu dohlížející nad situací dětí a nad dodržováním zákona, které jsou na situaci rodiny upozorněny chováním dospělého, příp. dítěte. Prognóza sociální práce s rodinou není dobrá, odborný zásah by si měl dávat realistické cíle a postupovat po malých krocích.

RODIČOVSTVÍ, RODIČOVSKÉ CHOVÁNÍ

!PARENTING!

„Dobré rodičovství má být milující, pečlivé, pečující, bezpečné, stálé, ochraňující a podpůrné. Je úhelným kamenem zdravého vývoje dítěte.“ (Pughe, Philpot in Matoušek, 2014: 46)

Biologická rodina – obvykle rodina, v níž je alespoň jeden z rodičů biologickým rodičem dítěte.

Psychologické rodičovství – je buď spojeno s biologickým rodičovstvím, nebo vznikne tak, že biologicky nepříbuzný dospělý pečuje o dítě.

Biologická příbuznost s dítětem představuje protektivní faktor.

RODIČOVSTVÍ, RODIČOVSKÉ CHOVÁNÍ

/PARENTING/

Instinktivní rodičovské chování – je ovlivněno mj. kulturou, jsou jej schopny děti cca od 9 let.

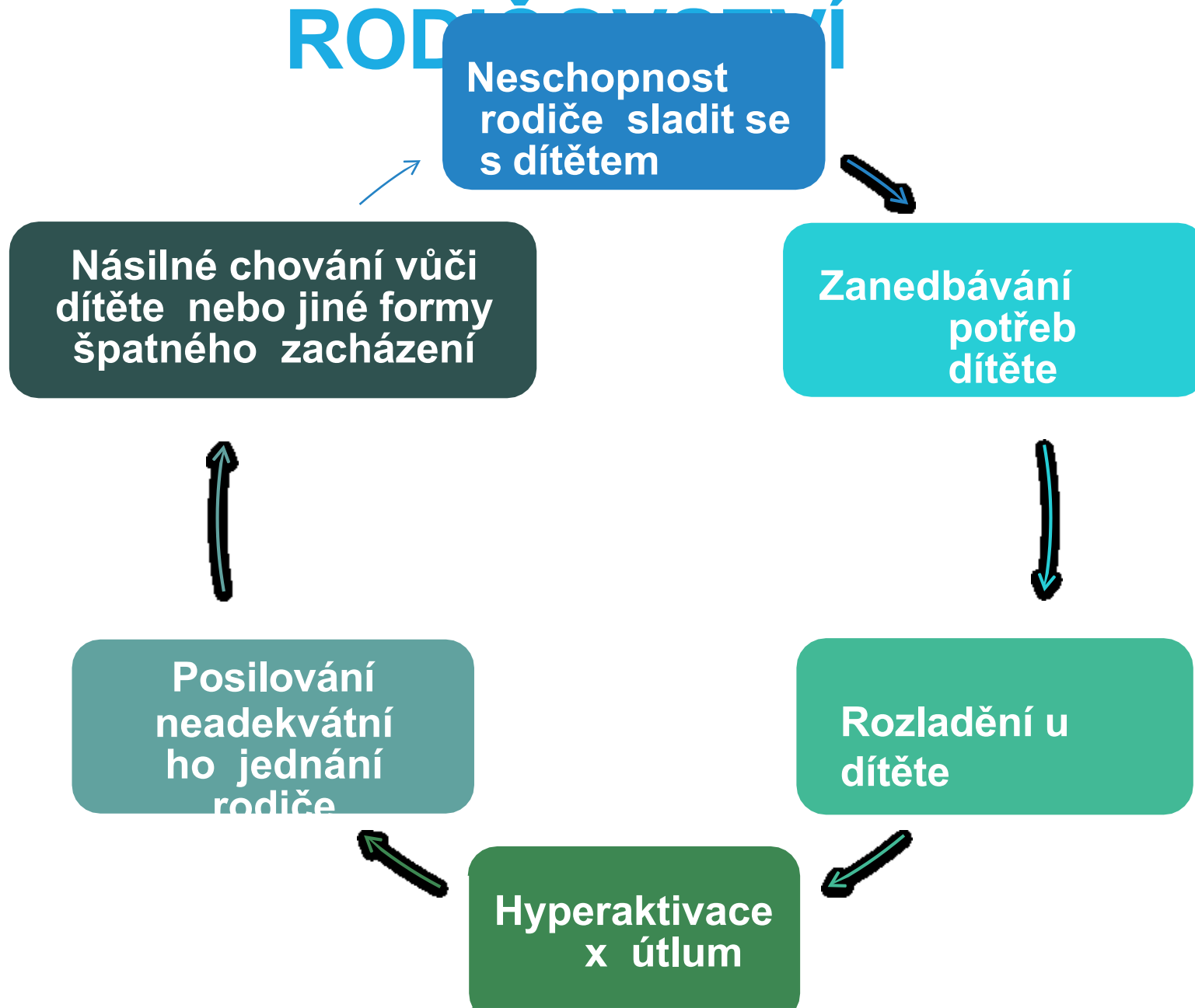
Výchovné předpoklady rodičů – soubor kritérií, které mají sloužit např. k tomu, když se rozhoduje o tom, komu má být dítě po rozvodu svěřeno:

- *osobnost rodiče,*
- *vztah rodiče k dítěti,*
- *mravní úroveň rodiče,*
- *ekonomická situace rodiče,*
- *možnost rodiče zachovat stálé prostředí apod.*

ASPEKTY RODIČOVSTVÍ

- Dosažitelnost rodiče
- Citové reakce rodiče
- Přijímání dítěte ze strany rodiče
- Kooperativní pečování rodiče
- Začleňování dítěte do rodiny

PORUCHY RODĚČNOSTI

PARTNER STVÍ

- Obtížně definovatelné
- Fakt legalizace v současné době ztrácí na významu
- Není vždy stvrzeno úřadem (církví)
- Určujícím znakem není už ani fakt společného bydlení, z něhož vychází termín nesezdané soužití

PARTNERS

TVÍ

Nejrizikovější způsoby partnerského partnerství: chování:

- Opovržení, znechucení
- Ofenzivnost
- Stěžování si, kritizování
- Obstrukce

Nesoulad v

- Zvýšené pečování
- Zaujetí komplementární role
- Nekritická identifikace
- Opouzdření
- Omezení interakce

ZÁKLADNÍ KOMPETENCE RODINY:

- zajištění stabilního příjmu,
- hospodaření s příjmy,
- zajištění bydlení,
- udržování domácnosti, které odpovídá potřebám členů rodiny.

Mezi další významné kompetence členů rodiny např. patří:

- sladování fungování rodiny (schopnost řešit konflikty, rodinná harmonie), komunikace se širší rodinou,
- vnímání potřeb dětí apod. (Matoušek, 2013)

ZDRO

JE:

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.